

МАРСИЛИО ФИЧИНО

ЗА СВЕТЛИНАТА
И ДРУГИ МАЛКИ СЪЧИНЕНИЯ

КОМЕНТАР: ТАМАРА АЛБЕРТИНИ

СОФИЯ, 2011

ЗА СВЕТЛИНАТА

*Предисловие на Марсилио Фичино от Флоренция
към великодущния Пьетро Медичи*

Спомням си, преславни Пьетро, че преди доста време, малко след като ти посветих съчинението си *За слънцето*, съставих и кратка творба за светлината. Реших, че напълно подобава светлината да следва своето Слънце като свой предводител. Над земната синината на ранната зора предхожда Слънцето, което се въздига по нейните стълби. Ала на небето, тъкмо напротив – Слънцето-отец предшества бясыка, който се издига от самото него. Дълго време съм следвал земния ред и съм съзерцавал, не знам как, първо светлината, а след това Слънцето. Сега обаче, по образеца на небесния ред, поставих Слънцето преди светлината, отца преди рождбата, както е било редно. Но нито в тази книга, нито в предходната не съм имал намерение да разглеждам издълбоко по-периферните математически въпроси относно Слънцето и съответно относно светлината, които в повечето случаи са много по-малко полезни, отколкото несъмнено трудни. Ала реших, доколкото ми е възможно, използвайки Слънцето и светлината като някакви нагледни образи и като сравнения и изкачвайки се по тях като по стъпала, да се сдобия с нравственост, правила за съзерцанието на душата и божествени тайни. Тъй като към ясното възприемане на всичко това нищо не ми насочва и убеждава по-сигурно от светлината. Защото онази наш небесен Отец е отрял земните предели с Аполоновото светило не за да ловим, така да се каже, мухи на светлото, а за да свързем самите себе си, своята родина и своя небесен Отец, разпознавайки в тукшната светлина като в някаво отгледало сред тайнственост божественото, което някога след това в една по-възвишена светлина ще видим лице в лице.¹⁹⁰

**Глава I. Разузнаване на Марсилио Фичино от Флоренция по
всичките му сетива относно въпроса, какво представлява
светлината в световното тяло, в душата, в ангела и в Бога**

От всичко най-много мразя мрака, по чиято вина ме отвращава онова, което ме отвращава, било доколкото е съпроводжано от мрак, било доколкото отпадащото отпада заради мрака и притиска надолу към него. А повече от всичко обичам светлината, благодарение на която почитам и всичко останало, било доколкото е съпроводжано от светлина, било защото всичко излизащо се от светлината се възлива обратно и възвежда нагоре към нея. Поради това,

¹⁹⁰ I Кор. 13:12

възвестете ми, сетива мои, вие, които ми възвестявате неизброимо много, възвестете ми, моля, какво е светлината?

Слухът отговаря: „От въздух съм и нека е достатъчно, че ти възвестявам въздушните звуци.“

Обонянieto отговаря: „Не съм дотам просветлен, от пара съм, от мен ще научиш само за изпаренията.“

„Какво повече исках от мен?“ пита ме вкусът. „Аз плувам сред течности и за течности ти съобщавам.“

„Не искам“, казва ми допирът, „да изтрънеш от мен, каквото не умея, защото съм от плът и за плътните тела известявам. Светлината потърси по-високо.“

Глава II. Описание на видимата светлина.

Упътен от там, от най-ниското, до което се бях спуснал, нека сега се възкача към висините на тялото си, за да възприема в светлината онова, което е по-леко и по-възвишено от всичко. И тъй, пресветли очи мои, заглеждам ви в името на онази светлина, в която преди всичко, не – в която единствено изпитвате наслада, разкрийте на своята господарка, разумната способност, какво е светлината?

Зрението ми отваряща незабавно: „Аз съм блеснал дух и духовен бясык. Затова, когато с право поискаш от мен да изгълня собственото си дело, охотно ще ти даря онова, с което разполагам. Светлината е духовно изтечение от телата, минувено и свръхобширно, което се случва според тяхната природа, но без каквато и да било загуба за нея. Това ще рече изтечение на бясык от сияйното, т.е. от прозрачното, и изтечение на цвят от противоположното му, на количеството, на очертание и на движение от всички тела. Ако събереш в едно целия род на цветовете, какво ще бъде онова общо помежду им? Нищо друго освен светлина, която съдържа в себе си всички цветове, ала светлина, която, попаднала в по-плътната и тъмна земна материя, е била вече помрачена. Отделї примесената към нея земя и какво ще ти остане, ако не някакво качество, и дори още повече – яснота и действителност на прозрачното, както цветът е действителност на помраченото. Цветът, значи, е някаква помрачена светлина. Светлината пък е прояснен цвят, и дори още повече – съцветие от прозрачното тяло и цветовете, някаква жизнена сила едноцветна в действителност, а във възможност – всецветна. Може би по тази причина цветовете изчезват, когато изчезне светлината¹⁹¹, цом като те представляват самата светлина, но вече разгърната се многообразно, пречупена и отразена по различен начин от всяко едно различно място. Може би в светлината вече

¹⁹¹ Сrv. Arist. De anima II, 7.419a.

във възможност се съдържат и самите цветове, на които отук нататък предстои да получат различно проявление на всяко едно различно място.”

Глава III. Няма нищо по-ясно от светлината и Бога, а от друга страна – нищо по-тъмно.

Ала това е по-скоро засенчване, очи мои, отколкото картина. Досега не съм чувал по-ясно определение. Чужда работа: по какъв начин може да стане така, щото нищо да не е по-тъмно от светлината, от която иначе нищо не е по-ясно, доколкото всяко нещо чрез нея е ясно и в нея бива проследено. Да се изкача, значи, отук към най-високата наблюдателница – кулата на ума, та дано поне оттам видя онова, без което нищо друго никъде не мога да видя. О, ум, ти който точно отмерваш всичко, кажи ми, няма светлината не е самият Бог, от когото също няма нищо по-ясно и едновременно – нищо по-тъмно? Нищо по-ясно от това, че Бог е и че е всемогъщ, премъдър и благ. Защото всичко, сътворено от Него, дотолкова гръмко съобщава това на слуха ни¹⁹², че няма по-глух от оня, който не чува силния звън и звук на всички неща. От друга страна, нищо не е по-тъмно от въпроса, какво е Бог, дотам щото нищо не е помрачено от оня, който смята, че това му е напълно ясно.

Глава IV. Умопостигаемата светлина е причина на всичко умопостигаемо, видимата – на видимото.

Умът отговаря, че Бог е Отец на светлините¹⁹³, у когото не е налице никаква изменливост, та чрез нея да утасва или да отслабва. Няма го у него засенчването, свързано с времените смени¹⁹⁴, та чрез него да потъва в нощ или да се оказва закрит от затъмнение. Умът отваряща още, че Бог е светлина, в която не присъства каквото и да било мрак¹⁹⁵, т.е. той е форма, в която нищо не е безформено, а също и красотата, в която нищо не е некрасиво¹⁹⁶. Със сигурност Бог, така, както ни го явява умът, който е път от Бога, представлява светлина невидима, безкрайна, самата истина на всяка истина, причина за всички неща. Неин отблясък, не – по-скоро нейна сянка, е тази тук наша

¹⁹² Пс. 18:2; 148; 150

¹⁹³ Яков 1:17

¹⁹⁴ Ficino, *De Sole*, XIII

¹⁹⁵ Ficino, *De garbi Pauli*.

¹⁹⁶ Игра на думи между „форма“ (forma) в опозиция с прилагателното „безформено“ (informe) и думата за красотата formositas, етимологично свързана с forma, в опозиция с прилагателно от същото етимологично гнездо – deforme. И двете определения означават както „лишен от форма“, така и „некрасив“, доколкото едно от значенятия на forma е тъкмо „красота“.

светлина видима, ограничена и причина за видимото. Тъй като природата на светлината и на истината се състои в това истинно да проявяват нещата едно на друго, а за Бога всичко е вече само по себе си прозримо и ясно – точно както, ако видимата светлина, доколкото от нея извират и възроите, и зримите неща, съзре самата себе си като всецветна и види в себе си всички цветове и всички сетивни предмети.

Глава V. За видимата, разумната, умопостигаемата и божествената светлина.

Умът обаче призовава: „Към толкова възвишени умозрения следва да се изкачваш не с внезапен скок, а с постъпателно издигане, та да не би да се окажеш обърнат в мрак или да ослепееш от тъй силния блясък. О, разум, не оказвай обърнат на сетивата. Зрението няма да ти каже достатъчно, останалите сетива – също по никакъв начин. Що се отнася до зрението, доколкото представлява светлина, надарена със сетивна способност, то възприема и излъчва единствено сетивен блясък. И обратното, доколкото зрението възприема и излъчва сетивен блясък, познавай, че то представлява някаква надарена със сетивна способност светлина. Ала по-далече от това не можеш да идеш. Затова узнай от мен на първо място, че аз, ще рече, интелигентията – представлявам някаква умопостигаща светлина, при положение, че могат предмет е умопостигаемата светлина, която във всяка същина дияр като достойна да бъде дирена и откривам в откритото. Тъй като светлината на нещата и нейната истина са едно и също: истината е най-съкровена вътрешна светлина, а светлината – истина, проливаща се до най-външното¹⁹⁷.

След това запомни, че ти, т.е. разумът – това е някаква разумна светлина и светнал разум, доколкото действително със средствата на разума така жадно дириш разумното основание на светлината, сякаш дириш собствения си произход. Ала желаеш ли по-пълно да придобиеш разумното основание на светлината? Тогава търси го в светлината на всяко разумно основание. Разумното основание на светлината е там, където всяко друго – във върховната истина, която е и самата върховна сигурност и яснота¹⁹⁸. Там ще откриеш както истината на светлината, така и яснотата, щом като яснота и истина съвпадат в онази светлина, която дириш.

Какво е светлината у Бога? Безмерното изобилие на неговите благод и истина. Какво е у ангелите? Непоклатимост на интелигентията, която прозлиза от Бога, разпалата се по всички тях радост от волгата Му. Какво е светлината в небесните тела? Многообразието от живот, дарен от ангелите,

¹⁹⁷ Plot. *Enn.* IV 5.7.

¹⁹⁸ Ficino, *De foelicitate*.

разгръщане на небесните сили¹⁹⁹, небесно веселие. Какво е в огъня? Някаква животилна сила, посята в огъня благодарение на небесните тела, и някаво негово действено разпространение. Най-накрая, в онези неща, които са лишени от сетивност, светлината е излъпата се от небето благодат. В съществата, надарени със сетива, тя е ликуване на самия жизнен дух и жизненост на сетивата. А във всички заедно – разлив на най-съкровена продуктивност. Навсякъде тя е образ на божествената истина и на божественото благо.²⁰⁰

Глава VI. По какви начини се въздигаме от видимата към невидимата светлина.

За да не ни се стори произволна измислица това, дето многократно утвърждаваме някаква субстанция на изцяло невидимата и божествена светлина, следва да размислим, че онази достъпна за очите светлина не може да бъде първа, както защото попада в съзвучие с всички телесни зрителни органи или поне с някои, така и защото е движима от друго, намира се в друго и зависи от друго²⁰⁰. Следователно, трябва да се възкачим към някаква по-висша светлина, свободна от подобни обусловености, съществуваща сама по себе си, в себе си и напълно безтелесна. Още повече, че дори видимата светлина е за нас почти безтелесна и представлява причина за възникването на също така безтелесните образи, без да бъде ограничавана от каквито и да било измерения, разделения или смесвания. Откъдето става очевидно, че светлината не би могла да има първопроизхода си в масата, формата или телесното качество, следователно произтича от някаква надтелесна и така да се каже по-ясна светлина. При положение че небесната материя (макар небесна, но все пак материя) е пропала от себе си спуснатата се дотам божествена светлина по такъв начин, по какъвто и помрачената поднебесна маса, веднъж приела небесната светлина, я засенчва. Ето защо е необходимо да отделим както подлунната светлина от замърлените, така и небесната от материята, и оттам да се въздигнем към наднебесната светлина, оттам обратно от разумната светлина към умопостижата, от нея пък – към умопостижимата, а от нея с все сили към божествената, така щото с открито лице да бъдем подети и понесени от господния Дух от яснота към яснота, та да се преобразим в същия образ²⁰¹.

¹⁹⁹ *Virtus* тук може да се разбира и в астрологичен смисъл като специфичната сила, която определено небесно тяло притежава и чрез която оказва влиянието си върху земята.

²⁰⁰ Plot. *Enn.* IV.5.8.

²⁰¹ II Кор 3:18

Глава VII. Небесните взори на самите божества²⁰² се усмихват при подобна радост и я изразяват с блисък и движение.

След като виждаме, че идващите от небесните тела лъчи, които се спускат до нас от наднебесното, преминавайки през небесните тела като през стъкла, даряват на всяко нещо собствени му свършенство, живот, сетиво, сигурност, благодат, прелест и веселие, необходимо е да заключим, че светлината в наднебесните духове представлява свършенство на формата им, плодovitост на живота им, проникателност на сетивото, прясна сигурност на сърхистинната интелигенция, богатство от благодат и прелест, изобилие от радост. Образ на всички тях е бясъкът небесен, или по-скоро той е нещо като сянка на тяхната яснота²⁰³, тъй като небесното тяло е в състояние да подражава изцяло и напълно на духовната яснота дори по-малко, отколкото земята – на небесния блисък. С блисъка си небето се усмихва към чудната радост на небесните, самото то бидейки сякаш тяхно тяло, или по-скоро тяхно око (защото Орфей нарича Слънцето око), и я изразява с движение. По същия начин земята, доколкото е най-отдалечена от небесните духове, скърби сред мрака, вцепенява се на място и застива в бездействие. Освен това не бива да се смята, че небето е задвижвано от някаква [външна] сила или пък от някаква недостиг, защото неговото движение е по природа постоянно, не напуска естествено си място, също така – субстанцията му е най-свършена и нищо нейно не се отделя от нея. Ала трябва да се смята, че небето се движи по силата на някакъв изблик на веселие, което то изразява с движения и затова не знае покой. Сферите повеждат в кръг своя танц под песнопението на радостните божества (както смятат пифагорейците). Затова те постигат чудна хармония между разнообразните си, но подредени движения, та пред веселието на звездите, което се изразява най-вече от лъчите им, се усмихват всички същества под небето, намиращи се над земята, а пък настъпи ли мрак, тъжат като че заради някаква мъка. Всичко това става, понеже за нас е

²⁰² „Божествата“ (*numina*), които се появяват тук, следва да се разбират (както става ясно от последващия контекст) като небесни духове (*spiritus coelestes*). Тях финоно обичайно отъждествява с душите на сферите и подчинените им дванадесет реда души. В някакъв смисъл ги отъждествява с ангелите или божествените интелигенции, а понизшите от тях – с демоните в античното и неоплатонисткото им разбиране. От „Коментаря към *Федър*“ става ясно, че тези „души“ или „духове“ носят имената на божествата от Античността, което обаче не бива да се тълкува иначе освен алегорично, т.е. доколкото тези „древни“ наименования идват да означат определени качества и сили на съответния дух и по някакъв начин не представляват опит за възстановяване на автентичните антични култове.

²⁰³ *Ficino, De Sole*, XII.

обичайно да се радваме заедно с веселящите се и да състрадаваме на плачещите.

Глава VIII. Небесният смях произтича от радостта на божествата, което ще рече, че небесната светлина затопля и услажда всичко.

Че светлината представява небесен смях, който произхожда от радостта на небесните духове, свидетелстват хората, които всеки път се възвeselяват в духа си и се усмихват с лицето си, светят сякаш отвътре и духът им се разширява, лицето също заблестява, и най-вече очите, които са и в най-висока степен небесни и които при смях извършват кръгово движение, подобно на небесното. Наопак – у скръбните очите помръкват, [духът] се свива и те изпадат в пълно вцепенение. А пък лъчите, които се спускат от усмихващите изглеждат като да идат от очите на божествени умове, и които са тъй благосклонно и весело насочени към семената на всички неща, затоплят и пораждат всичко по същия начин, по който погледът на щрауса към яйцето му²⁰⁴. Защото силата на тези лъчи внася във всичко естествена топлина, от която възниква, храни се и нараства животът. Затова всички те [породените] възжелават наслаждата, защото са създадени не само в земята наслада, но и в небесна радост. Но кой би отрекъл, че божествените духове задвижват и пораждат всичко посредством някаква радостна страст, щом виждаме, че както природата на живите същества, така и изкуството сред наслада създават и довеждат до свършенство творенията си?

Глава IX. Светлината е безтепесна: тя е форма, или дори още повече – действителност, която е по природа небесна; може да съществува дори без подпекашо тяло и присъства навсякъде, даже под земята, заедно с прозиримото.

Полезно е обаче да проучим по-подробно тези въпроси заедно с нашия Плотин²⁰⁵. За мигновението, за което светлината прониква в проницаемостта прозиримо, за същото пронизва дори и най-грубото и плътното. Освен това, за каквото време преминава през кръгото разстояние, за толкова преброяда и най-дългото. Безплътна е, прочее, и поради това нито грубото и плътното тяло, нито разстоянието могат да ѝ се противопоставят. Все пак, тъй като светлината е небесна, пренатъпчивата, които са по природа земни и нечисти, дори ако са по-малко груби, не могат да задържат сияйната ѝ чистота. Ето

защо Плотин настоява, че на светлината не бива да се приписват тепесни характеристики като например, че се приближава, че се отдалечава, че се разлива, че се излива, че се събира или че се разпипва²⁰⁶. Но много по-подходящо е според него да се казва, че там, където пред светещо тяло бъде изложено нещо прозиримо, там веднага възниква, там и действа светлина²⁰⁷. Ако ли пък не, нито възниква, нито действа каквато и да било светлина. И не е просто тя да изчезне, докато присъства светещо тяло. Както и зрителният лъч няма да изчезне, докато присъства зрение.

Светлината е първата форма на първото тяло²⁰⁸, и то така свършена, щото възниква не посредством някакво пасивно качество, разграничено от действието, а много повече посредством жизнен акт²⁰⁹, който от своя страна е толкова резултатен, че за миг успява да се простре през всичко, без да се отдели от собствения си източник²¹⁰.

На следващо място, от всяко поднебесно тяло, в което преобладава огнената сила, сходна с тази на небесния огън, избликва светлина или блисък наместо обичайния цвят. Ето защо, на небесната и светлинна природа не се налага всеки път наново да бъде вливана във всички неща, за да ги струва, ала само един-единствен път да е била влята в тях (ако и това да звучи невероятно). Затова и онзи Ер, за когото Платон разказва, че възкръснал от мъртвите, междувременно видял светлина, изглежда, посредством някакво небесно зрение, но такава светлина, която е недостъпна за смъртните очи²¹¹. Тази светлина обаче, простряна по всички краища на вселената, изглежда я управлява. От финикийската теология ѝмвалих предава твърдението, че включително и в тъмните предмети, при положение, че във всички тях присъства и някакъв цвят, ще рече някаква частица светлина. Ала светлината не може да присъства в тъмните тела съвсем отделена от прозиримото, макар че вероятно би могла, когато е при себе си в светлинното тяло. Ако правилно тълкуваме скрития смисъл на „*Timeu*“, разбираме, че самите огън и небесен

²⁰⁶ Plot. *Enn.* IV.5.7.

²⁰⁷ Плотин (*Enn.* IV.5.1 – 4; 6) е склонен да смята прозиримото по-скоро за акцидентално спрямо действието на светлината, отколкото за необходим неин посредник (доколкото тя е безтепесна, не се нуждае от посредник). Финно, който по схоластически маниер (напр. срв. Albert. Magn. *De nativa et origine animae* I.4; I.7; също Arist. *De anima*, II.418a – 419a) смята прозиримото за необходимо, ще се опита за разрешил противоречието, като в последствие заяви, че всъщност светлината носи навсякъде заедно със себе си и своя посредник – прозиримото.

²⁰⁸ Т.е. на небесното или световното тяло – cf. Grosseseste. *De luce*.

²⁰⁹ Plot. *Enn.* IV.6.3.

²¹⁰ Plot. *Enn.* I.7.1; Proclus. *Elem. theol.* 30.

²¹¹ Plat. *Rep.* 10.616b – c.

²⁰⁴ Според възраването, наследено от средновековните книги бестиари (или физиолози), щраусът не мъти яйцата си по обичайния начин, а застава насреща им, втрънчава се в тях и с потледа си ги затопля.

²⁰⁵ Относно зрението и светлината – Plot. *Enn.* IV.5.; IV.6.

дух представляват най-собствената колесница на световната душа и заедно с нея пребивават навсякъде²¹². Защото, както чрез някакво живително движение тази душа предава навсякъде не само топлина, но и самото движение, така интелигенцията предава навсякъде светлина, а заедно с нея – и нейната колесница, сияйното²¹³. И все пак не подхожда да кажем собствено, че земята свети, при положение че нито прозиримото се примесва с нея, нито ѝ е определен дял светлина, въпреки че светлина е в нея. Ако пък някой, останяйки се на ръководните постановки на астролозите, размисли, колко огромна сила притежават безбройните лъчи на безмерната небесна машина, за да проникнат в земята, която представлява точка в света, отукъ веднага ще разбере, че е необходимо чрез тази сила навсякъде да се разлее небесната светлина, а заедно с нея – и прилежащото ѝ прозиримо; и макар че в земята те [св. светлината и прозиримото] едва ли биха могли да бъдат особено достъпни за очите, може би се разкриват на живите същества, които обитават там. Тъй като Платоничите казват, че каквото е отношението на студа към топлината и на черното към бялото, такова е и на мрака към светлината, доколкото мракът не е чисто лишние от светлина, а светлина силно намалена и засенчена. Черното представлява светлина, затымнена в по-малка степен. Прозиримото пък – сякаш някакво начеване на една малко по-ясна светлина. Цветът от своя страна – някакъв свършек на светлината. А тя по някакъв начин ще да присъства навсякъде заедно с някакъв цвят. И щом светлината (било тази на душата, било тази на небесните тела) е толкова могъща, от това значи следва, че ниеко място не е изложено на чист мрак. Още повече че множество явления свидетелстват за това, че включително и топлината, която е далеч по-слаба от светлината по отношение на обсега си на действие, присъства навсякъде под земята. Вероятно подтикнати от този факт, питагореците твърдят, че в центъра на света била построена някаква, не знам каква си, кула на Юпитер и че (както сме обяснили другаде) там бил запален някакъв огън, силно отънят на Веста²¹⁴. По същата причина дръзват да наричат дори Земята звезда. И тъй като и самите явления го потвърждават, заедно с питагореците, древните теолози и Платон настояват, че някакви огнени реки се движели из отвърствата на земята и че там имало и огнени демони²¹⁵.

²¹² Plat. Tim. 40a – b, 41d – e.

²¹³ διάφανισι („сияйното“) е гръцкото съответствие на *resplendens* („прозиримото“ или „сързиримото“); и двете съчетават значението „прозрачен“, т.е. „проницаем за светлината“, със значението „видим“, т.е. „достъпен за зрението“.

²¹⁴ Ficino, De vita, III, XVI.

²¹⁵ Plat. Rep. 10.615e – 616a.

Глава X. Светлината е едно, а топлината – друго. Освен това светлината предхожда топлината.

Че блясъкът е едно, а топлината – друго, е съвсем очевидно. Тъй като блясъкът или сияят включително и предмети, които не запалват, а също и множество студени неща. От друга страна, топли са много, които са тъмни. Топлината на огъня често прониква и през места, през които блясъкът не преминава, а блясъкът от своя страна се разпространява много по-надалеч и много по-бързо от топлината. Че топлината произхожда от светлината, ще узная всеки, който размисли, че и в духовете яснотата на интелигенцията предхожда афекта на волгата, като да е нейн производ, и в световната машина лъчите на Слънцето представляват производ за последващата ги топлина. А в по-първичното владее единството, докато в производните му – различieto. На следващо място, при този тук наш огън, макар че топлината му присъства в същото тяло, в което и светлината, все пак тя не е във светлината, както покат на съставените от елементи тела не е в движението им. В небесните тела обаче и топлината е в светлината, сякаш самата е светлина, и небесният покой е в самото небесно движение (ако трябва да го кажа по природо-научному). И най-накрая, в наднебесното волгата е в самата интелигенция като интелигенция, а радостта – във волгата като волг.

Глава XI. Светлината не е качество на осветеното, а действие на осветяващото. Отделните светлини не се сливат. Светлината е свързващото звено на вселената.

Тъй като светлината представлява причина за топлината, и при все това принадлежи на собствения си род, когато с право бъде положена сякаш в някакъв по-висш род, тя до такава степен надвишава тази тук наша топлина, щото самата светлина зависи единствено от светещото тяло, но по никакъв начин от пасивното подлежащо; топлината обаче зависи и от двете. Светлината, прочее, възниква като собствено присъщо и естествено действие единствено на осветяващото тяло. Тя не се превръща в качество на осветеното²¹⁶, спрямо което е не толкова вътрешно присъщо, колкото привходяща отвън. Ето защо тя не изменя природата на сияйното, т.е. прозиримото, нито се изменя по място из него, нито пък заема в него някакво определено пространство. Изглежда, че светлината винаги ще се разпростре отвъд самата себе си, и при това още в същия миг произвежда множество отразения: от едно отгледало към друго, от вода към отгледало, оттам към някой зид и така нататък по същия начин. Преминавайки през различните

²¹⁶ Plot. Enn. IV.5.6.

отражения обаче, светлината нито веднъж не напуска онова, от което се е отразила. В същото време във всяка точка от въздуха оформя множество духовни образи на предметите, чрез които образи във всяка една точка около да може да съзре цялата вещ. Всичко това говори в полза на твърдението, че светлината не е нищо телесно, нито качество на тялото.

Ала да се върнем кратко към въпроса за отношението на светлината към топлината: когато осветяващото тяло се оттегли, светлината нито осветява частично, нито се задържа дори за малко на осветяваното досега място (вече многократно повторихме това). Топлината от своя страна, дотоколото се превръща в качество на затопления въздух, постепенно се натрупа и постепенно се оттегля и се задържа в подлежащото дори когато светлината изчезне²¹⁷. На следващо място, една и съща светлина може да преминава от субстанция в субстанция, при положение, че не е нито акциденция на някаво подлежащо, нито негово качество, нито някаво негово пасивно състояние, а отделимата действителност (отделимото действие) на едно действащо. Наистина, между субсистиращата сякаш в самата себе си субстанция и качеството, което зависи едновременно и от действащото, и от претърпяващото, се помещава някаква си външна действителност, произхождаща единствено от действащото. Когато светлината затопля въздух, затоплянето зависи както от светлината, така и от въздуха и заема средно положение помежду светлината и породената топлина. И тъй, докато топлината остава дори когато светлината се е оттеглила, то ако бъде премахнат въздухът, светлината може да съществува у Слънцето, тъй като му е собствено присъща, а пък собствено присъщото е неотделимо. Така, помежду светлината, изцяло принадлежаща на светещото тяло, и топлината, станала вече принадлежна на въздуха, се помещава светлината, която отчасти е присъща на светещото, отчасти също така го напуска и излиза навън, както и лъчевото действие на наблюдавания предмет се насочва към отгледаното и както зрителният лъч изхожда от окото. Оттук става ясно, че светлината е собствено присъща на небесната природа и не може да бъде придадена на никакви тела освен на небесните, ще рече – на сирийните и огнените, както вече казахме, и дори в тях действително съхранява небесната си принадлежност. Благодарение на тези характеристики нито светлината се смесва с осветеното от нея прозиримо, нито едни светлини се сливат с други. Тъй като подобно сливане не се отнася до небесните действителности и възможности (действия и сили)²¹⁸, т.е. до лъчите, а до качества на елементите. Нито едно от тези

качества обаче не е ни най-малко необходимо за присъствието на светлина. За нея е достатъчно, ако не беше попадала в земната помраченост, неспособна да приеме небесното – тогава сякаш светлината навсякъде би се разпореждала по своето си правило и никогата не би губила небесната си извисеност.

Чет отделните светлини не се сливат помежду си, се открива и от това, че ако се приближиш до три фенера, хвърляш три сенки в противоположни посоки, изглежда поради това, че трите светлини не са се смесили помежду си. На следващо място, ако поставиш пред тях трите една голяма плоскост, в средата на която има една-единствена дупка, веднага ще се появят три снопа светлина в три различни посоки (тъй като отново, изглежда, не са се слели). Най-сетне, ако угасиш единия фенер, премахваш и неговата светлина, която изглежда го съпровожда, тъй като успоредно с това е намалявал и общият блясък. Тук пропускам това, че при Дионисий образът на три лъча, събрани в общ блясък, представя божията Троица²¹⁹.

На следващо място, астрономите и магите твърдят, че в лъчите присъстват чудодейни сили, които обаче са скрити. Например, удивително явление, известно на мнозина, е онова, при което лъчи, колкото се може повече на брой, събрани с помощта на конжавано огледало от околния въздух към центъра му и отразени под равни помежду си ъгли, могат напълно да изгорят дори отдалечено или много плътно тяло. Откъдето се стига до заключението, че лъчите по природа са и топли, щом като при събирането си на едно място се оказват направо изгарящи. Без съмнение, силата на светлината е толкова голяма, че безпрепятствено, мигновено и пълноценно може да обедини небесните тела със земните, които иначе са несравнимо отдалечени един от други. И не просто да пренесе всички сили на звездите към последващото, но и да препрати самото Слънце и звездите надолу към по-нишето. По същия начин нашият дух провожда силите на душата, че и самата душа, към телесните течности и членове, и както духът у човека представлява възелът между душа и тяло, така и светлината е свързващото звено на вселената. Защото Слънцето и всяка една звезда изпращат светлината си сякаш не по тънка права линия, ами я изпращат във всички посоки из цялата си сферична повърхност. Тя обаче веднага се събира от всички страни в конус, та да не би случайно да се различае без следа, когато напуска източника си. Защото така, поради единението, ще действа по-мощно и по-лесно ще присъства навсякъде в цялост. И докато цялата основа се събира в конус, както звездата като цяло, така и всяка нейна сила ще присъства под ъгъл и ще действа мощно навсякъде. В този ъгъл ще бъде възможно цялото ѝ величие да

²¹⁷ Plot. *Enn.* IV.4.14.

²¹⁸ Тук наследената от схоластиката терминология се припокрива и смесва с астрологическата - "coelestes adus atque vitules" може да се отнася както до астрологическите понятия за възможност и действителност, така и до идеята, че лъчите

на небесните тела оказват някакви въздействия (*actus*) и притежават някакви определени характеристики за тях способността и сили на влияние (*vitules*).
²¹⁹ Dion. *De div. nom.* II.3 – 4.

стане видимо. Така, макар че в звездите и центърът, и периферията представят тяхната светлина – доколкото се излиза от цялата им сферична повърхност, тя наподобява периферия, а доколкото се събира на едно тясно място, наподобява и център. Наподобява значи (за да го кажем по платонически) самата световна душа – дори самата нейна интелигенция посредством собствената си яснота, живота ѝ – чрез топлината си, и накрая, движението ѝ – чрез собственото си движение. Но за всичко това дадохме достатъчно обяснения в коментарите към *Плоти* и *Тимей*.

Глава XII. Светлината наподобява Бога. За степените на светлините, на цветовете и на науките. За числата седем и девет.

Светлината също така по някакъв начин наподобява и Бога – тъй като нито едно око, колкото и проникателно да е то, не различава светлината в самата себе си, чиста и отделена, тъймо доколкото е безтелесна и свършено надминава всякаква съотносимост към очите, също както божественото. Очите виждат светлината единствено в осветеното или в светещото тяло, и то когато е малко по-замъглено, т.е. когато смежчава светлестото тяло, отколкото са очите. Те може би дори различават по-скоро осветеното тяло, отколкото самата светлина. А слабите очи дори съвсем не я и понасят. По-силните могат да я съзерцават, но не и близо до Слънцето. Най-жизнените успяват да я гледат близо до Слънцето, но никога в самото Слънце. Ще се досетите, че по сходен начин се отнасят различните интелекти спрямо Бога.

Забележи, моля те, че само с един вопев акт Слънцето е в състояние да извърши всичко изведнъж, било то и най-отдалеченото, чрез своите топлина и светлина: по същия начин и Бог с лекота извършва всичко – едновременно чрез интелигенцията и чрез волята си. На следващо място, замисли се, че Бог сътворява три рода неща: ангелите, които са изцяло безтелесни, после – натпърно телесните форми, а в средата между двете помества Душите – действително безтелесни по субстанцията си, ала сакаш телесни, що се отнася до засегаемостта и движението им. Погледни, че Слънцето по сходен начин поражда с топлината си винаги телесни същности, а посредством светлината си – духовни образи на телата, които образи се предават по въздуха. По средата пък стоят цветовете. Седем са основните действия както на Слънцето спрямо телата, така и на божествената светлина спрямо умовете и Душите: проникване, озаряване, възпламеняване, въздушване, разширяване, въздигане и оформяне. Помни най-сетне, че нито Слънцето, нито каквото и да било друго може да бъде видимо без слънчевата светлина, щом действително всяка светлина зависи от Слънцето. По същия начин към божествената светлина, която е първа истина и пълнота на всички истинни

неща, се отнасят всички интелекти (ала относително тези въпроси – по-подробно в *Платоновата теология*).

На следващо място подхожда да се добави и че никой не определя по абсолютен начин какво представлява светлината, ала винаги привеждаме становища относно това, какво тя не представлява. Тя не е цвят, не е прозримо, не е образ на небесните същности, който да е просто и само образ, защото не е присъщо на образа да действа извън образите и образното познание, какво остава да действа отвъд субстанциите. Ето защо познаваме светлината само посредством отрицания и сравнения – точно както и Бога. От полза е да проследим някои от тези сравнения. А ти бди благосклонен към словата ни, приятелю на светлината. Божията светлина се разпределя по деветте ангелски чина²²⁰. Платониците също възприемат това чисто, за да обозначат броя на умовете. Толкова степени откриваме и сред блажените души²²¹. По същия начин и слънчевата светлина се разпределя по девет степени. Първата степен на светлината е в Слънцето, втората – на бялата светлина в небесната твърд, която поради разредеността си остава невидима за нашия поглед. Третата степен е на видимата светлина в звездите, но за теб тя се представя като три светлини – бяла, червена и смесена, и следователно те довеждат до петата степен. Към червената светлина се отнася огънят. Шестата степен откриваме в простите прозирими подпунни тела, седмата – в съставните прозирими подпунни тела, ще рече – в стъклата и кристалите, които почти не задържат светлина. Осмата – в съставните прозирими тела, които я задържат, като например очите, фосфоресциращите тела и възпелите. Те, заедно с прозиримостта си, съдържат и някаква мазна съставка, която задържа светлината. Деветата степен се помества в цветовете и в техните образи, Освен това, ако цветовете представляват нещо като отделни светлини, значи, те самите от своя страна съдържат същия брой степени. Двете крайности заемат бялото и черното, точно по средата, на равни разстояния от тях се намира зеленото (за което обяснихме предостатъчно във втората книга *За живота*²²²). Между бялото и зеленото жълтото е по-скоро подобно на бялото, светлочервеното стои по-близо до зеленото, а небесносияното стои помежду им. Между зеленото и черното се разполагат три подобни степени, съставени от горейброените според тройна пропорция²²³.

²²⁰ Dion. *De coel. hier.*

²²¹ Dante, *Paradiso*.

²²² Зеленото е цвятът на Венера и пораждането, който благоприятства умереността, бидейки сам най-умереният и temperiran цвят между бялото и черното, също така възстановява хармоничното състояние на сотивната душа и най-вече на зрението (*cf. Ficino, De vita II, XIV; De vita III pass.*).

²²³ Пропорция едно към три.

Доколкото е възможно да сравним науките със светлината и произведените от нея цветове, с право трябва да кажем, че и те са девет, както девет са Музите, ръководени от Аполон. Науката се занимава или с натпърно обособените от материята същини, или с изцяло телесните, или с такива, които стоят по средата. Първата е науката за божественото, втората о естествената наука, а третата – математиката. Всяка една от тях се поделя вътрешно на още три. Науката за божественото съзрява или Бога, или натпърно божествените субстанции, т.е. ангелите, или умолостигащите души, които по природа са божествени и въпреки че по някакъв начин са склонни към телесното, все пак са отделени от телата. Та дотук чак се простора науката за божественото. Естествената наука също се занимава с три неща: или със съставените от елементи тела, или с небесните тела, или с душите, свързани с тях. По сходен начин и математиката се поделя на три: тя изследва или само количеството по отношение на числата и протъжностите, както правят съответно аритметиката и геометрията; или пак същото количество, но по отношение на движението, както прави астрологията; или пак същото, но по отношение на сетивото, било на зрението, било на слуха, каквото извършват науката за перспективата и музиката. Ето как девет са общо и светлинните на науките. Ала изглежда вече много сме се отклонили от въпроса.

Глава XIII. Светлината, изглежда, е някаква духовна същина. Духовите също представляват светлини. За сходство на светлината с душата и ангелите.

Че светлината представлява някаква същина по-скоро духовна, отколкото телесна, става очевидно от това, че (както на други места сме обяснили) се разпространява навсякъде, без това да ѝ отнема време, излъчва прозоримите тела, без да им нанася вреда, и се разлива по нечистите тела, без самата тя да се замърсява. Освен това се дарява по-лесно на онези тела, които стоят по-далеч от плътната маса. Ето защо най-чистите тела – небесните и тялото на огъня, който е сам небесен (по мнението на платонците) – светят сами по себе си, а въздухът и водата получават светлината си от тях. От своя страна, земните тела очевидно нито сияят от себе си, нито пък от останалите. Върху повърхността на земята светлината, влята в различните смеси от четирите елемента, сред които земният преобладава, произвежда формите на различните цветове, като че ли малки тела, в които като някакви техни души сякаш са влиети искриците на светлината. Ако отделни искрици от тези смеси и ги наблюдаваш обособено, ще видиш може би какво представляват разумните души, когато бъдат откъснати от телата. Защото те представляват светлини, които някога са били в известна степен примесени към телата, но вече са възвърнати към собствената си природа, и по тази причина са отново

просияни. По такава степен тялото е свършено различно от душата и я засенчва като някаво затъмнение, каквото предизвиква Луната, когато се свърже със Слънцето, или дори още повече – както земната смесь замътва небесната светлина и от светлината произвежда цвят, така и тялото, в което е поместена душата, от интелигенцията ѝ произвежда сетиво. И както пътят примесва топлина към въздуха, но светлината си запазва несмесена, така и душата привнася в тялото живот, но по никакъв начин интелигенция, и подобно на светлината е способна да се събере в тясно пространство, без да се стъпява, и обратно – да се разлъне на широко, без да се разпливе. И нито нараства, нито намалява съответно с нарастването или с намаляването на тялото²²⁴. Светлината, която пристига от широкото, се събира в очертанията на формата и чрез пъчи в обратната посока се устремява назад, където, вървяйки постепенно първоначалната си фигура, а след това и някогашната си широта, в крайна сметка ще възстанови натпърно предидното си състояние. По същия начин и душата, която е доведена от обширната божественост до нашето тясно и подложено на страсти тяло, може да отпърва обратно натпърно невредима, където ще си възвърне някогашната форма и широта. Също така, какво спускане и въздигане съществува при ангелите, ни демонстрират пъчите, които достигат дотук и още в същия миг се отразяват в обратната посока, като, напускайки Слънцето, на практика ни най-малко не се отделият от него²²⁵.

Глава XIV. Светлината в Бога, в ангела, в разума, в духа и в тялото.

Ала да се върнем там, където се отклонихме. Макар че в себе си блести и се движи, небето все пак не от себе си, а от по-висшето придобива яснотата и радостта, с които блести и се движи, както око то прави това благодарение на яснотата на духа и веселието в душата. Духът пък се весели благодарение на яснотата на духа и веселието в душата. Духът пък се весели благодарение много и от собствената си, и от слънчевата яснота, душата, то своя страна – от тази на духа и от онази на ума. Изглежда, тази светлина е самият ум, проблясващ през тялото, през което се вижда като през стъкло, и чрез това станал вече видим. Когато обаче стои със самия себе си, умът представлява светлина свършено невидима поради прекалената си плътнота и финост – тъй, както светлината, ако и денем да присъства навсякъде, все пак не се открива нибде другаде освен там, където е налице нещо плътно и непрозрачно. Премахни тъсотата и макар че тогава светлината няма да се вижда, тя все така си остава там. Добави обратно тъсотата, и светлината на мига ще се появи отново. Откъдето става пределно ясно, че светлина сама по себе си представлява някаква интелектуална същина, щом става достъпна за

²²⁴ Plot. *Enn.* IV.7.

²²⁵ Plot. *Enn.* I.7.1.

сотивата едва когато ѝ се прибави гъста съставка, а остава скрита, ако тази съставка се отнеме. По какъв начин ни се струва, че видимата светлина е произлязла от невидимата като някакъв светъл кръг, възникнал из искра, която вече се е оттеглила, разгледахме в шеста книга на *Платоновата теология*²²⁶. Ето защо в ума светлината представлява радостна истина и истинна радост, а пък светлината, преминала от ума в тялото, е проявление на истината на сестините вещи, самата разцъфнала красота, наследида за сотивата.

Ала разгледай въпроса още веднъж по-прецизно. Действително светлината, присъща сякаш на кръглото тяло, което непрекъснато се завърта обратно към същото, и дори още повече – светлината на интелигенцията, която непрекъснато се отразява кръгово обратно в самата себе си – изглежда, докосвайки всяка една точка от окръжността, се възвръща към произхода си всеки път, когато се отразява нагоре към себе си, и по подобен начин, карайки ни да я съзерцаваме и едновременно с това да я възлюбим, възвежда и нас обратно в родината. В същото време ме тласка включително и в словата често да се възвръщам, не знам как, към едно и същото чрез някакъв кръгов маниер на говорене. Ала моля те, бъди благодарен към мен, разточителния приятел на светлината, бидейки и самият ти неин приятел. Отново, прочее, те моля да проявиш благоразположение.

Светлината в божествения ум надвишава интелигенцията. Впята оттам в ангелския ум, същата светлина се преобразява в съгласие с характеристиките на интелигенцията, но остава свърх пределите на разума. В човешките улове пък тази божествена и ангелска светлина се оказва вече съобразена с разума, но надвишава въображението. В духа тя е съобразно въображението, но надсотивната, а пък в тялото, най-вече в очите, които са сякаш небесни звезди на душата, тя става сродна на сотивото, но не и на материята. Затова Плотин полата дори цвета на самото красиво, разцъфнал в телата, в някакъв нетелесен блясък²²⁷. При всички положения, самата първа красота не представлява нищо друго освен отблясък от славата, която присъства у Отеца на светините, и изображение на неговата субстанция. Ето защо красотата проблясва тройно: първата – през ангелските интелекти, втората – през умопостиращите души, а третата – през всички красиви тела, сякаш една обща светлина, която блести през три стъкла, обарени в три различни цвета и поради това преобразяващи първоначалния блясък в разнообразни отблясъци. Прочее, самото изшествие на красотата, което по такъв чуден начин обръща към себе си съзерцаващите и разпознаващите го дори само в телата, не представлява нищо друго освен блясък, просветващ откъм някакви по-висши равнища. И то най-вече посредствомлъчите на зорите грабва онзи,

който я съзерцава, и чрез някаква скрита топлина чудодейно преобразява влюбените [в нея] по свой образ. Ала по тези въпроси достатъчно говорихме в книгата *За любовта*.

Да се върнем към предначертания ред. Във всички улове светлината представлява изблик на живот, ясна и сигурна истина, плъноценно веселие, откъдето в телата тя се проявява като разпръсване и изпийване на божествения живот, пропънение на истината за нещата и за техния творец, изшествие на формата, подтик към наследида. Емпедокъл и Зенон твърдят, че светлината се отнася към пламъка така, както пламъкът към въглена, и значи пламъкът е сякаш съствена светлина, а светлината – свърхзареден пламък и живот за всички живи същества. Плотин и Прокъл свидетелстват също така, че тя е някакво зрение и поглед на небесните божества, изпратени полъчите на небесните зори, и че представлява още божествен дух, който е едновременно и в състояние всичко да вижда, и доколкото остава в себе си, да бъде виждан от всички. Тези автори твърдят също, че подобен дух никога не може да угасне, а винаги следи звездите, както зрителният лъч на онези живи същества, които са способни да виждат и нощем, в едни моменти просветва навън, а в други – не, ала дори тогава не угасва напълно, а без прекъсване съществява живота на очите им²²⁸. Защото ако цялата природа на небето е съществява живота на очите им²²⁹. Защо ако цялата природа на небето е съществява, а в нея нищо не е по-близкородствено ней, по-красиво, по-възвековечна, а в нея нищо не е по-близкородствено ней, по-красиво, по-възвековечна, а в нея нищо не е по-близкородствено ней, по-красиво, по-възвековечна. Във връзка с това може би подобава да се каже, че също и подлунният огън заедно със своята светлина е вековечен, тъй като той представлява някакъв дял от небесния огън, ала заключен в по-плътни тела по силата на някакъв небесен тласък. Него египтяните припознавали като небесен дух, влят в елементите. За него пифагорейците измислят твърдението, че това е отгънат на Веста, т.е. онзи, който пламти в центъра на света. Стоиците пък си го представяли като умопостиращ огън, проблягащ по всички неща. Платон от своя страна го мисли по начина, по който обяснихме в коментарите към *Тимей* и Плотиновите съчинения. За същия огън древните теолози (по свидетелството на Марон) твърдят, че представлява божествен етер, вдъхнат на живите същества, който преминава по всички земи, водни тапази, небесни висини²²⁹. Огнени са всяка жизнената мощ и небесен произход. Може би дори когато изглежда, че отгънат е угаснал, той всъщност се преобразява в скрит огън, а светлината му – в скрита светлина.

²²⁶ Ficino, *Theol. Plat.* VI, II; *Plot. Emp.* IV.3.17 ff.

²²⁷ *Plot. Emp.* I.6.2.

²²⁸ *Plot. Emp.* IV.5.7.; Ficino, *In Comp.* VII, IV.
²²⁹ Verg. *Georg.* IV.220 – 222.

Глава XV. Въпреки че се наричат светлини, душите все пак не могат да се спят в една така да се каже обща светлина.

Това, което досега само разказах, ако и по всяка вероятност да не е съвсем вярно, все пак може да се разкаже малко по-свободно. Но да се разказват за душата измислици по никакъв начин не е възможно. Тъй като онези същини, които споделят обща материя, могат и да се смесят помежду си, а онези, които са части на друго – да бъдат възвърнати обратно към онова, от което са част. На следващо място, онези същини, които са следовници на действителността на някаква по-висша субстанция, в нея сякаш се и разтварят, а онова, което е акцидентално, изчезва дори още по-лесно. Ала разумните души представляват нетелесни субстанции, те управляват телата и могат да им противостоят, сами по себе си действат, от самите себе си извършват кръгово движение, в самите себе си субсистират, дори понякога въстават срещу по-висшето и се намират в твърде голъма неравнопоставеност една спрямо друга²³⁰. Благодарение на разума си различават акцидентите от субстанциите, отделят телесното от телесното. Ето защо, нито могат да се смесят, нито да се възвърнат към нещо, нито да се разтворят²³¹ (по тези въпроси – по-подробно в *Платоновата теология* и във втората книга *Лисима*). А ако си представяме душите като светлини, то те не биха били подобни на лъчи, а на отделни сияния, и то субстанциални, далеч надвишаващи видимата светлина, подобни по-скоро на звездите, отколкото на зависимите от тях сияния. Почти като звездите, те са надарени с някаква вродена светлина, освен това обаче притежават и някаква друга, придана им по божествено произволение светлина, както например звездите получават светлина и от Слънцето²³². Както видимата светлина не се възприема от нищо друго освен от някаква светлина, притежаваща способност за виждане, нито пък умопости-гаемата – от друго освен от умопостираща светлина, така и субстанциалната, отделна и вековечна светлина не може да бъде възприета иначе освен от друга субстанциална, отделна и вековечна светлина. Особено ако следва да бъде възприемана именно под разумното основание на вековечността. И когато стъпиш на това основание, като от някаква висока наблюдателница веднага ще съзреш пред себе си безсмъртието на собствения ни ум.

²³⁰ Plot. *Enn.* IV.3.8.

²³¹ Plot. *Enn.* IV.3.

²³² Ficino. *De amoe.* IV. 4.

Глава XVI. Светлината е сякаш видимо божествено изображение, което едновременно препраща към Бога и стъпка по стъпка ни възвежда към нравствеността и божественото.

Сетне, светлината, подобно на някакво божествено изображение, поставено в този гък храм – света, представлява някакво подобие на Бога, и то до такава степен близко, че в *Държавата* нашият Платон я е нарекъл рожба на самото благо²³³. Защото следва да бъде почитана преди всичко останало, бидейки на вид подобна на Бога. Тя представлява и някакво разпространение, минувено и сръхширно, което поради преизобилната си благод и щедрост си. Светлината е още причина, съхранение и подтик за развитие у всичко, които се поражда²³⁴. Ето защо там, където се спусне, тя издига всичко към живот, истина, веселие. При нейното отсъствие всичко сякаш умира, а пък в присъствието ѝ животът се възбужда.

На следващо място, това, че самата светлина не просто произхожда от Слънцето, но и бива съхранявана от него и никога не го напуска, следва да ни напомни, че ние също не просто сме от Бога, но и от Него биваме съхранени, и че никакъв начин не бива да отсъстваме от него. При това, където изглежда, че най-много се е отдалечила от Слънцето, там светлината най-мощно се отразява обратно към него. И дори ако думите ми се струват някому твърде странни, все пак ще кажа, че говоря онова, което правдата вдъхва в ума ми, доколкото съм обзет от любов към светлината и правдата. Защото нима към правдата и ни отклонява от неправдата всеки път, когато ясно ни разкрива колко мотъща е самата правда и колко немоцна неправдата. Защото лъчът, който, бидейки сякаш прав(еден), пада напред по права линия и който произвежда равни (прави) ъгли от двете си страни, действа и прониква мощно. И когато премине от въздушна във водна среда, не се пречупва накриво. А когато достигне до пълно тяло, силно се отразява към самия себе си. Противно на това, онзи лъч, който, бидейки като че неправ(еден), пада косо и произвежда от двете си страни неравни ъгли, почти немоцно извършва всичко, моментално се пречупва по крива и никога не се възвръща в самия себе си, а остава у противоположното си. До каква степен светлината, бидейки сякаш самата тя в огледалните тела. Във и из тези тела благодарение на изброените три свойства светлината се умножава по чуден начин. Ще да е казал може би някой поет, че както Феб е влюбен в Дафне, така и светлината е влюбена в

²³³ Plat. *Rep.* VI 508b.

²³⁴ Plat. *Rep.* VI 509b.

девството. Тъй като цветето на чистия блясък цъфти заедно с цветето на девствеността, заедно и биват порубени. Това е видно особено в орбитите на очите, които също така свидетелстват и за дарованието у човека. Може би оттук Демокрит мъдро разбрал, че девойката, която преди смятал за девствена, скоро след това е била развалена.

Но да се върнем към поставения въпрос. Светлината не просто ни причава към нравственост, но също и (което е най-доброто) припомня на човешкия род за почитта към божественото, та да не би неблагочестивите да дръзнат да отрекат съществуването на Бога, след като няма нищо по-ясно за сетивата от Неговото тукашно изображение [ср. от светлината!]; а също и да не си помислят неправоедните, че могат да се скрият от взора Му или да се използват от ръката Му²³⁵, след като Неговото изображение е самата яснота, за миг разпространява се навсякъде по-бързо, отколкото човек може да го изрече. Освен това, няма някой, който да може да се скрие от топлината му. Един е във всички и спрямо всички е светлина. Във всички божии творения светлината представлява някакъв отблясък от божествената яснота и така да кажем, представлява сякаш Бог, който сам дава на себе си предел и сам прави така, че да бъде по-силен за способностите на създадените от него същности. А самият Бог е безмерна светлина, концентрирана в самата себе си, присъстваща във всички творения по силата на самата себе си, а извън творенията – по силата на безмерното. Той е този извор на живота, в чиято светлина (както казва Давид) виждаме светлината²³⁶. Още – око, чрез което виждат всички други взори, и както казва Орфей, око, което обзира всички неща във всяка отделна вещь, ала действително всички неща съзира в самото себе си, доколкото прозира, че самото то е всички неща²³⁷. Постановило е, значи, в една светлина да се съзират всички – не само телесните, но и безтелесните същности. Виждаш, че светлината в световната материя е изпълнена с всички форми на всички същности и затова – непостоянна. Отнеми материята, а останалото остави, и ще получиш душа – безтелесна светлина, отделима от телата, всеформиена и способна да се преобразява. Отисли на следващо място и тази променливост, и вече си получил ангелския интелект – обособена светлина, всеформиена и също така вече [не]променлива. Премахни от нея разнообразността, чрез която всяка форма е различна от светлината, един форми са различни от други и освен това водят началото си от друго място. Тази светлина [която остава] свети безпредельно, тъй като свети по собствената си природа и е свършено безупрочна. Едва тогава Бог ще проблесне пред взора на ума ти посредством тази светлина, прекапваща с някаква по-висша светлина, с живот и сетивност, щом като нейният образ, т.е.

слънчевата светлина, дарява на всички живот и сетивност, и колкото онази светлина е по-висша от тази тук наша светлина, толкова и по-голяма радост носи тя на ума, отколкото сетивната светлина донесе на очите.

Глава XVII. За мястото на блажените под божествената светлина и за мястото на океанците.

Слънце в Горния Йерусалим, както казва Пророкът, е сам Бог, който без съмнение обещава на онези, които са го почитали на земята и които ще се завърнат в небесната родина, светлината на вселенската истина, както и пълноценна радост в тази светлина. Тази светлина обаче Той обрича най-вече на мъдрите, които наставляват останалите хора към правда. Ще блеснат (казва Давид) учените като сияние на небесната твърд, и онези, които мнозина са обучили в правда, ще блеснат като звезди за вечни векове²³⁸. Пророкът не казва, че ще блеснат като Слънце, защото Слънце там е самият Бог. Но блясъкът на небесната твърд е онзи чист блясък на небесата, който винаги остава скрит от нашия взор поради големата си разреденост. Защото щом като целият огън сине, то още повече сине цялата небесна субстанция, дори там, където няма звезди, ала, бидейки огън, който свети надалеч в най-фината материя, нейното сияние е почти недоповимо за око. Ето с такъв някакъв блясък ще блеснат онези мъдрите, които тук, при нас ще да са се задоволявали единствено със съзерцанието. Онези пък, които първо са съзерцавали божественото, а след това са пристъпили към действие с намерението да обръщат и останалите към правда и мъдрост, те ще възсият като звезди със светлина обилна и прясна. Защото тъй като мъдрите не са обичали и почитали нищо повече от светлината и тъй като нея дирят във всяка достойна за дирене истина, с право получават в награда светлина, а онези, които вечно просветляват останалите, не без основание сами ще бъдат обилни по божествено произволение в светлина за вечни векове (както казва Пророкът).

Ала както наградата за благочестивите е някаква чудна причастност към светлината, така наказанието за неблагочестивите е тъмно лишенето от светлина. И дори още повече – самото божествено Слънце, което по чуден начин е благоприятно за здравите и жизнени очи на благочестивите, ранява посърналия взор на неправоедните и измъчва съвестта им сред пламъци – по същия начин, по който на открито слънчевата светлина е притна, но концентрирана в тясно място, веднага добива силата да изгаря.

С радост обаче се връщаме към блажените. При нас светлината във въздуха е благоприятна за всички, защото е в най-голяма степен сродна на

²³⁵ Пс. 139 (138):7 – 12

²³⁶ Пс. 35:10

²³⁷ Plot. *Enn.* IV.4.2.

²³⁸ Дан. 12:3

жизнения и животинския дух и ни устатка с разнообразието на безброй гледки. За сентиминиците светлината в телесните духове е още по-благоприятна. За блажените съкровената светлина в ума е най-благоприятна; тя излъчва ума дотам, щото от него се излива направо в тялото: като казвам тялото, имам предвид както небесното, което (да го кажа по платонически) е собствено присъщо на всяка душа, така и на човешкото, което в крайна сметка вече е станало сякаш небесно. В това състояние, прочее, всеки един представлява само око, изцяло открито и излъчващо светлина²³⁹. Ето защо, изпращайки един към друг както лъчите на ума си, така и лъчите на своето тяло-око, всички те и при най-лекото кимване свършено ще се разбират помежду си, та при тази взаимна размяна на лъчи всеки един ще проблясва във всички останали. А Бог, сякаш Слънце сред звездите, ще сияе във всички тях колкото изобилно, толкова и щастливо.

Превод от латински: **Богдана Паскалева**
по изданието: Marsile Ficin, *Métaphysique de la lumière*, (*Opusculs*, 1476-1492),
Julie Reynaud, Sébastien Galland, (ed. et trad.), L'Act mem, 2008

ЗА ГРАБВАНЕТО НА ПАВЕЛ

*Диалог между свети Павел и една душа относно това,
че никой не може да се въздигне към Бога без помощта на Бога,
както и за вярата, надеждата и любовта.*

Марсилио: Кажи, моля те, преблажени Павле, стига да подобава да се каже на човек, по какъв начин си се изкачил на небето и защо до третото?²⁴⁰

Павел: У мен не бива, Марсилио, не бива да има дотолкова неблагоденствено високомерие, че да заявя, че съм се изкачил там. Защото и не желая сам да се възхвалявам за подобни откровения. Цялата моя слава е един Бог, Царят на славата. Не аз се изкачих, Марсилио, а бях грабнат на небето. Тежките елементи, от които е съставен света, не могат сами да се устремят към висините, ако не бъдат издигнати от самите висини. Земяните жители не изкачват небесните стълби, ако Небесният Отец не ги изтегли към себе си.

Марсилио: Разкажи ни, Павле, заклевам те в името на онзи, който те грабна, кои именно от всички хора най-вече биват грабвани от него?

Павел: Нима не знаеш това, което никой не може да не знае, независимо дали грабва нещо друго, или пък бива грабнат? Отецът грабва преди всичко оновова, когато обича по-горещо. А обича горещо оновова, който го обича. Тъй като, за да бъдеш щастливо грабнат от Него, онзи свръхблагоклонен крадец не желае нищо друго от теб освен това, ти да поискаш, поне малко, да бъдеш грабнат от него самия; но така или иначе това не можеш да го пожелаеш, ако преди това той не го е пожелал. Както Луната не отразява светлината на Слънцето, ако не бъде преди това запалена от Слънцето, така и ти не можеш да възлюбих онзи любов, освен ако любовта не те възлюби и не те възпламени. Подобно на ехото, нея не можеш да призовеш, ако преди това тя не призове теб; както мястото, не можеш и да я обхванеш, ако преди това тя не обхване теб. Впрочем, крайното можеш да обхванеш, макар да не си обхванат от него; но да обхванеш безкрайното не означава нищо друго освен това, да бъдеш обхванат от него. И по който начин образът в огледалото не потглежда лицето, освен ако лицето не го потледне първо, и дори още повече – когато изглежда, че образът потглежда лицето, това не е нищо друго освен фактът, че е бил потледнат от лицето; и още – по който начин действието и движението не измерват за нас времето, освен ако времето не измери самите тях, така и

²³⁹ Plot. *Enn.* IV.3.18.

²⁴⁰ II Кор. 12:1 – 10